

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Філософський факультет
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМ. Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ЦЕНТР ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ НАН УКРАЇНИ

Категорії

За результатами Всеукраїнського
круглого столу
«Читання пам'яті Івана Бойченка — 2023
Людина. Історія. Справедливість»
(20 жовтня 2023 року)

ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ

**Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України
Центр гуманітарної освіти НАН України**

Категорії

**За результатами Всеукраїнського круглого столу
«Читання пам'яті Івана Бойченка – 2023
Людина. Історія. Справедливість»
(20 жовтня 2023 року)**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ

**Київ
«Знання України»
2024**

УДК 122(063)

K29

Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 13 від 24 червня 2024 року)

Редакційна колегія:

А. Є. Конверський, д-р філос. наук, проф., акад. НАН України (голова);
А. М. Єрмоленко, д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України;
В. А. Рижко, д-р філос. наук, проф.;
О.В. Яковлева, д-р філос. наук, проф.;
М.М. Рогожа, д-р філос. наук, проф.;
В.В. Зінченко, д-р філос. наук, с.н.с.;
І.І. Маслікова, д-р. філос. наук, доц.;
М. І. Бойченко, д-р філос. наук, проф. (відп. секр).

Адреса редакційної колегії: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; (+38044) 239 34 57

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та електронні носії не повертаються.

K29 **Категорії. За результатами Всеукр. круглого столу «Читання пам'яті Івана Бойченка – 2023. Людина. Історія. Справедливість» (20 жовт. 2023 р.): [Збірник наукових матеріалів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – Київ : Знання України, 2024. – 116 [1] с.**

ISBN 978-966-316-473-1

УДК 122(063)

Література

- Епіктет. (1976). *Ейхеридіон і фрагменти* / пер. з грец. О. Омецінський. Буенос-Айерс: Вид. Юліяна Середяка.
- Ірвін, В. (2021). *Жити змістовно. Філософія радості від античних стоїків* / пер. з англ. Н. Палій. Київ: Yakaboo Publishing.
- Сенека. (2020). *Моральні листи до Луцілія* / пер. з латини А. Содомора. Львів: Априорі.
- Юнгер, Е. (2022). *Війна як внутрішнє переживання* / пер. з нім О. Андрієвський. Київ: Стилет і стилос.
- Pigliucci, M. (2017). *How to Be a Stoic: Using Ancient Philosophy to Live a Modern Life*. New York: Basic Books.

Катерина ШЕВЧУК,
професор кафедри філософії,
Рівненський державний
гуманітарний університет (м. Рівне)

ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ЧАСИ ВІЙНИ¹⁸

Одним із перспективних напрямів дослідження естетичного переживання війни є аналіз естетичного предмету, а також тих категорій і цінностей, які втілюються в творчості українських митців. Сьогодні часто українські митці використовують в якості естетичного предмета символи (зокрема, тризуб, прапор або ж поєднання синьо-жовтого чи червоно-чорного кольору, які символізують наш офіційний «мирний» і наш бойовий стяг – що набуло сьогодні особливого значення, тощо) – це естетичні об'єкти, які наділені позитивними смислами і є втіленням цілої низки естетичних цінностей: прекрасного, піднесеного, героїчного, але також і трагічного [Шевчук 2014; Шевчук 2016; Шевчук 2023]. Варто зазначити, що мистецька практика сьогодення дозволяє осмислити значення усіх втілених у працях українських митців традиційних естетичних цінностей: піднесеного, героїчного і низького; прекрасного і потворного, трагічного і комічного тощо.

Загалом, про естетичні цінності в творах мистецтва в часи повномасштабної російсько-української війни ще не має ґрунтовних досліджень. Однак, є низка праць, у яких аналізується близькість естетичного і

¹⁸ Тези підготовлено на основі статті: Шевчук, К. (2023). Війна як переживання: українське мистецтво та естетичний досвід в часи російсько-української війни. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філософія"*, (25), 3-8.

політичного дискурсу, а також визначається роль естетичних цінностей у формуванні соціально-політичної доктрини сьогодення: Дж. Агамбен [Agamben 1999], Ф. Анкерсміт [Ankersmit 2000], Ж. Рансьєр [Rancière 2007]). Зокрема, осмисленню значення естетичних цінностей у політичному дискурсі присвячена монографія В. Бушанського «Естетика політичної влади» [Бушанський 2009].

Одним із найпоширеніших символів, які часто використовуються сьогодні у творчості українських митців, є калина. І це не дивно, адже калина – це символ життя, крові й вогню. Калина часто використовується для зображення світового дерева, на верхечку якого птахи їдять ягоди і приносять людям вісті, іноді з потойбіччя. Тому це давній український символ позачасового єднання народу: живих з тими, що відійшли в інший світ. Калина також символізує материнство: кущ – сама мати; цвіт, ягідки – діти. Крім того, калина це також уособлення дому, батьків, усього рідного й навіть України. Як відомо, платформа «Меморіал героїв» прагне реалізувати проєкт «Калина пам'яті» зі створення Алеї пам'яті Героїв.

Натомість символічні зображення на означення ворога і його імперських наративів: герб РФ – двоголовий орел, який в народі отримав назву – «курка», «двогорова курка-мутант» тощо, карикатурне зображення Путіна як втілення рашистської кровожерності, – часто використовуються алюзії на Гітлера (на що вказують характерні вуса, зачіска, нацистська символіка тощо), збірний образ росіянина мародера-невігласа й ґвалтівника (руській Ванька), а також кокошників і матрешок як найбільш упізнаваних російських образів-символів мають негативне забарвлення і втілюють такі естетичні категорії, як потворне, низьке і комічне.

Таким чином, у працях українських митців відбувається художньо-ціннісне протиставлення позитивних і негативних образів та категорій з ними пов'язаних. Крім того, такий підхід виконує надзвичайно важливу деколонізаційну місію: у своїх творах митці звертаються до історичної та культурної пам'яті українського народу, нагадують про тривалу націонал-визвольну боротьбу, а з іншого – говорять про існування «одвічного ворога», який лише маскувався під «брата», «сусіда», але впродовж багатьох століть проводив методичну роботу з нищення всього українського.

Варто зауважити, що надзвичайно важливу роль з перших днів повномасштабної війни виконували твори з використанням такої традиційної естетичної категорії як комічне. Як відомо, комічне має різні види втілення: гумор, іронія, сатира, сарказм. Все це інструменти комічного, які використовує митець з метою посилення ефекту сприйняття і переживання досвіду, і що не менш важливе – з метою емоційної розрядки. Результатом застосування різних видів комічного зазвичай є сміх, який як відомо буває різним: позитивним, дошкульним, в'їдливим, нищівним. Сміх допомагає зняти напругу, відтак має терапевтичну, релаксаційну й катарсичну дію, що є важливим для відволікання і захисту психіки в умовах емоційного й психологічного виснаження людей, які перебувають в умовах війни. Це сьогодні дуже важливо

для збереження ментального і психологічного здоров'я українців. Окрім формування психологічної стійкості, використання комічного – жарти, гумор – сприяєгуртуванню людей, об'єднаних навколо спільної ідеї, як наприклад, незламність у протистоянні з ворогом, але чи не найбільше значення застосування комічного полягає у тому, що його засоби (іронія, сарказм) допомагають висміювати ницого і огидного ворога, а це допомагає остаточній деміфологізації імперських наративів і є своєрідним щепленням від колоніалізму для наступних поколінь. Крім того, комічне – надзвичайно потужний інструмент, який часом може бути навіть ефективнішим, ніж звичайні засоби художньо-образного переказу. Саме використання сміху, іронії як засобів комічного успішно допомагає розвінчанню стереотипних штамів розпропаганди.

Література

- Бушанський, В. (2009). *Естетика політичної влади*: Монографія. Київ: ПАРАПАН.
- Шевчук, Д. (2014). *Смисл і межі політичного: філософська інтерпретація*. Острог: Вид. НаУОА.
- Шевчук, К. (2023). *Війна як переживання: українське мистецтво та естетичний досвід в часи російсько-української війни*. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філософія", (25), 3-8.
- Шевчук, К. (2016). *Естетичне переживання та його цінність у польській естетиці першої половини ХХ ст.* Рівне: РДГУ.
- Agamben, G. (1999). *The Man without Content* / trans. from ital. by G. Albert. Stanford: Stanford University Press.
- Ankersmit, F. (2000). *Aesthetic politics: political philosophy beyond fact and value*. Stanford: Stanford University Press.
- Rancière, J. (2007). *Dzielenie postrzegalnego. Estetyka i polityka* / rzeł. M. Kropiwnicki, J. Sowa. Kraków: Wydawnictwo Ha!art.

Вікторія ЯКУША,
аспірантка філософського факультету
КНУ імені Тараса Шевченка
(м. Київ)

ЯКИМ МІГ БИ БУТИ РЕЛІГІЙНИЙ ДОСВІД ДЛЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Поняття «релігійний досвід» почнуть вживати набагато пізніше, аніж Григорій Сковорода написав свої трактати. Втім, оскільки релігійний досвід вочевидь був віддавна і просто не описувався й не називався, а сам мислитель